

Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi

ISSN 1303-2054 | e-ISSN 2564-7741

Yıl: 24, Sayı: 42, Temmuz-Aralık 2019

**KUR'ÂN ve SÜNNETE GÖRE SOSYAL HAYATTA KADIN
ERKEK İLİŞKİSİ**

THE RELATIONSHIP BETWEEN WOMEN AND MEN IN SOCIAL
LIFE ACCORDING TO THE QUR'AN AND SUNNAH

Dr. Öğretim Üyesi İbrahim YILDIZ

ibrahimbursevi@hotmail.com

ORCID ID: 0000-0003-0438-6994

Mersin Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Tefsir Ana Bilim Dalı

Atıf@ Yıldız, İbrahim. "Kur'ân ve Sünnete Göre Sosyal Hayatta Kadın Erkek İlişkisi". *Harran Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 42 (Aralık 2019): 83-109

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article Types : Araştırma Makalesi / Research Article
Geliş Tarihi / Received : 16 Eylül 2019 / 07 September 2019
Kabul Tarihi / Accepted : 09 Aralık 2019 / 09 December 2019
Yayın Tarihi / Published : 15 Aralık 2019 / 15 December 2019
Sayı – Issue : 42
Sayfa / Pages : 83-109
DOI :10.30623/harranilahiyatdergisi. 620538

Öz

Geçmiş yüzyıllara nazaran gerek ekonomik gerekse kültürel ihtiyaçlardan dolayı insanlar arasındaki sosyal ilişkiler çok yoğun ve karmaşık bir hal almıştır. Ailesinden ayrılıp başka şehirlere giden gençlerin, bu karmaşık ve zorlayıcı ilişkilerden uzak durmaları ise adeta imkânsızlaşmıştır. Çağdaş yaşam koşullarının zorladığı bu hayat tarzında müslüman bireyi bekleyen en önemli sorunlardan biri, sosyal ilişkilerinde İslâm'ın koyduğu ölçülere uygun davranışlar sergileyip sergileyemeyeceği meselesidir. Çünkü bireyin dinî kimliği ile sosyal ortamlarda sergilediği davranışlarının uyumlu olması, gerek kendi dinî ve psikolojik dengesi gerekse toplum tarafından samimi bir birey olarak kabulü için elzemdir. Özellikle üniversite eğitimi için başka şehirlere gitmek zorunda kalan müslüman gençler, kadın erkek ilişkileri açısından farklı sorunlar ile karşılaşır. Bu sorunlar, bazı durumlarda özellikle kadınları eğitimden uzaklaştıracak seviyeye varabilmektedir. İslâm, hayatın her alanında olduğu gibi kadın erkek ilişkilerinde de her iki tarafa eşit sorumluluklar yükleyen belli ölçüler koymuştur. Yoksa kadını bizatihi fitne sebebi görerek ezen, onun hareket alanını olabildiğince daraltan bir anlayışın İslâmî olduğunu söylemek imkânsızdır. Bu noktada özellikle zinaya giden yolları kapatmak için kadın ve erkek ilişkilerinde konulan kurallar, her iki taraf için de bazı kısıtlamalar getirmesine rağmen bu durum, asla onları sosyal hayattan engelleme amacı gütmemektedir. İslâm, özellikle kadınların okula, camiye, çarşıya, vakıf ve derneklere, gitmesine herhangi bir yasak koymamış, sadece bu ortamlarda nasıl davranacağına, nasıl giyineceğine dair erkeklere koyduğu kurallar gibi onlara da bazı kurallar ve ölçüler koymuştur. Kur'ân ve sünnetin koyduğu bu kurallara riayet edildiği takdirde kadın erkek ilişkilerinin normal seyrinde devam etmesinde dinen bir sakıncanın olmadığı görülecektir.

Anahtar Kelimeler: Tefsir, Sünnet, Kadın Erkek İlişkileri, Sosyal Hayat, Zina, Süslenmek.

Abstract

Compared to the past centuries, social relations between people have become very intense and complex due to both economic and cultural needs. It is almost impossible for young people who leave their families and go to other cities to stay away from these complicated and compelling relationships. One of the most important problems for Muslim individual in this lifestyle that is imposed by modern living conditions is whether he can exhibit behave in accordance with Islamic roles in his social relations. Because it must be suitable individual's religious identity and its behaviors in the social society. This is necessary for its balance of religious and psychological, as well as acceptance by community as a sincere individual. Muslim youths, who have to go to other cities especially for university education, are exposed to some problems in terms of male and female

relationships. These problems can reach a level that will take women away from education in particular. Islam, as in all aspects of religious life, has established certain rules that place equal responsibilities on both sides in the relations between men and women. Otherwise, it is impossible to say that an understanding that crushes the woman by seeing itself as a cause of sedition and narrows her life field as much as possible is Islamic. At this point, even though the rules established in the relations between men and women, especially in order to close the routes to adultery, impose some restrictions on both sides, this situation never aims to prevent them from social life. Islam has not prohibited women from going to schools, mosques, bazaars, foundations and associations in particular, but has imposed certain rules and standards on them, such as the rules it has imposed on men for how to behave and dress in these settings. If these rules established by the Qur'an and the Sunnah are followed, it will be seen that there is no religiously objectionable in maintaining the normal course of relations between men and women.

Keywords: Commentary, Tradition, Female-Male Relations, Social Life, Adultery, Titivate.

Giriş

Günümüzde batılı yaşam ve düşünce tarzı ile özdeşleşen ve yer yer içeriği boşaltılmış dinî motifleri de kullanan modernizmin müslüman gençler tarafından benimsenmesi, kadın erkek ilişkilerinde dinî ilkelerden oldukça uzaklaşılmasına neden olmuştur. Aliya İzzetbegoviç (1925-2003), bu durumu şöyle eleştirir: “Medeniyet, kadından kullanılan veya tapılan bir nesne yarattı, ancak bu esnada, tek saygıdeğer özelliği olan şahsiyetini aldı. Anneliği ihmal ederek kadını temel ve yeri doldurulamaz rolünden yoksun bıraktı.”¹ Bu açıdan bakıldığında sosyal alanlarda kendini müslüman olarak tanımlayan fakat tesettüre aykırı giyinen kızların, yine aynı şekilde kendini müslüman olarak tanımlayan fakat mahrem davranışları sokaklara taşıyan delikanlıların sayılarının artmış olması, İslâmî kesimin modernizmden ne kadar çok etkilendiğini göstermektedir. Oysa bir insanın sahip olduğu dinî kimlik, onun toplumsal ilişkilerde sergilediği davranışların temel referanslarından biridir. Bireyin kimlerle, nasıl ve hangi ölçüleri kıstas olarak ilişki kurduğu, sosyal ilişkilerde takındığı tavır ve kullandığı iletişim üslûbu, o kişinin şahsiyeti ve dinî kimliği hakkında önemli ipuçları vermektedir. Özellikle sosyal hayatta müslüman erkek ve kadın arasındaki ilişki düzeyi, onların dinî kimliklerini ortaya koymaktadır. Bu açıdan kadın ile erkek

¹ Aliya İzzetbegoviç, *İslam Deklarasyonu*, trc. Rahman Ademi, 4. Bs (İstanbul: Fide Yayınları, 2010), 64.

arasında dinî açıdan sağlıklı bir ilişki modelinin ve bu ilişkinin dayandığı temel ilkelerin belirlenmesi elzemdir.

Sosyal hayatta kadın ve erkek arasında aşılmaz sınırlar çizen, kadını şeytan olarak gören, sesini haram kabul eden, toplum hayatına katılmasını yasaklayan anlayış, realiteden uzak olmakla birlikte aynı zamanda dinin de uygun görmediği, sosyal hayatın akışını durduran, çarpık bir kadın erkek ilişkisini ortaya koymaktadır.² Geleneksel değerlere sahip olduğu görüntüsü veren bazı gençlerin fırsat bulduklarında sergiledikleri din dışı tavırlar, bu çarpık dinî anlayışın neden olduğu kimlik buhranının bir dışa vurumu olarak dikkatleri çekmektedir. Bu anlayış, fitneye sebep olabilecek durumları ortadan kaldırma konusunda aşırı hassas davranmakta, bazen kötü sonuç doğurma ihtimalinin çok zayıf olduğu durumlarda dahi fitneden söz edilebilmektedir. Aslında meydana gelmesi muhtemel bu türden bir fitnenin temelinde, -kadınların herhangi bir katkısı olmamasına rağmen- erkeklerin, kötü düşüncelerine onları bahane ederek toplumda huzursuzluk çıkarmaları yatmaktadır.³ Öte yandan, herhangi bir durumdan veya davranıştan fesat çıkma ihtimali varsa, Kur'ân'ın emir ve yasakları göz önünde tutularak bu konuda kadın kadar erkeğin de sorumlu tutulması ve hassasiyet göstermesi beklenmelidir. Çünkü fitneye yol açmak her iki kesim için de haramdır.⁴ Dolayısıyla hangi davranışların fitneye sebep olduğu, hangi sonuçların fitne sayılacağı konularında elde net bir kıstas olmamasına rağmen yasak/günah olmayan birçok davranışın fitneye sebep olabilir endişesiyle yasak sayılması ve terk edilmesi, birçok fayda ve maslahatın da kaybolmasına sebep olabilmektedir. Örneğin günümüzde fitne endişesi ile kadınları ibadet edecekleri camiden, eğitim alacakları okuldan ve vakıf, dernek gibi hayır işleri yapacakları diğer sosyal alanlardan uzak tutmak, buna birer örnektir.⁵ Gerçekte İslâm, kadını ne modern hayatta olduğu gibi çalışan bir işçi gibi görür ne de gelenekte olduğu şekilde onu sosyal hayattan tamamen soyutlar. İslâm kadını fiziksel anlamda yatkın olduğu işlerde ve zaruri kaldığı durumlarda çalışmaktan men etmez. Ayrıca İslâm, kadının eğitim hakkını önemser ve hepsinden önemlisi anneliği kutsal göstererek kadını bu yeteneği sebebiyle sosyal hayatta ayrıcalıklı kılar.⁶

² Bu anlayışın kendine referans aldığı kaynakların eleştirisi için bk. Ali Osman Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2000).

³ Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, 66.

⁴ Cihan Aktaş, "Kadının Toplumsallaşması ve Fitne", *İslâmî Araştırmalar* 10/4 (1997): 244.

⁵ Mahmut Yeşil, "Kadınların Cemaate İştiraki ile İlgili Hadisler Üzerine Bir İnceleme", *SÜİF Dergisi* 17 (2004): 60-61.

⁶ Erdal Baykan, *Aliya Okumaları İslam Deklarasyonu* (Konya: Çizgi Kitabevi, 2016), 123.

İslâm'da kadının sosyal hayata katılması belli kurallar dâhilinde caizdir. Aynı şekilde erkeklerin de belli kurallara uyması şarttır. Dolayısıyla sosyal hayatta uyulması gereken kurallar her iki tarafı da içine almaktadır. Fakat kadınların gerek fiziksel gerekse psikolojik olarak daha narin ve kırılğan olmaları, sosyal hayattaki kadın erkek ilişkilerinde genellikle incinen taraf olmalarına neden olmaktadır. Bundan dolayı Kur'ân, özellikle kadınların incitilmemelerine yönelik tedbirler almış ve bu yönde daha net kurallar koymuştur.⁷ Örneğin; "Ey Peygamber! Eşlerine, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, vücutlarını örtecek elbiselerini giysinler. Bu, onların tanınıp incitilmemelerine daha uygundur. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir" (el-Ahzâb 33/59) âyeti, tesettürün aslında kadınları koruyan ve yücelten bir emir olduğunu açıkça belirtmektedir. Ayrıca bu âyet, kadının sosyal hayata katılmasını yasaklayan çarpık anlayışın aksine kadınların ihtiyaçlarını karşılamak için topluma katılmalarına izin verildiğine dair bir delildir. Çünkü dışarı çıkmaları caiz olmasaydı dış örtülerini giymeleri de emredilmezdi; aksine dışarı çıkmalarının yasak olduğu belirtilirdi. Bu durum, ihtiyaçlarını karşılamak üzere kadınların sosyal hayata katılmalarının caiz olduğunu göstermektedir.⁸

Kur'ân, kadın erkek ayırt etmeksizin mü'minlerden yeryüzünde gezerek geçmiş kavimlerin günümüze bıraktığı eserlerden ibret almalarını istemektedir.⁹ Bu ibret alma tavsiyesi ise evden çıkıp hayata karışmadan mümkün değildir. Ayrıca kadınların mahkemelerde şahitlik yapabilecekleri,¹⁰ erkeğin, iddet bekleyen bir kadına üstü kapalı olarak evlenme isteğini söyleyebileceği,¹¹ çobanlık yapan kızların, hayvanlarını diğer çobanlarla aynı sudan suladıkları ve yabancı bir erkek olan Hz. Mûsâ ile sulama konusunda konuştukları haber verilmektedir.¹² Bu davranışlardan kadınların sosyal hayata katılmalarının dinen yasak olmadığı anlaşılmaktadır.¹³ Ayrıca Kur'ân, mü'min erkek ve kadınların birbirlerinin velisi olduklarını, birbirlerine iyiliği

⁷ Bekir Topaloğlu, *İslâm'da Kadın* (İstanbul: Nesil Yayınları, 1995), 186.

⁸ Ebû Mansûr el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-sünne*, thk. Mecdi Ba Sellum (Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005), 8: 415.

⁹ Örn. bk. Âl-i İmrân 3/137; el-En'âm 6/11; Yûsuf 12/109; el-Hac 22/46; er-Rûm 30/9; el-Mü'min 40/21, 82.

¹⁰ el-Bakara 2/282.

¹¹ el-Bakara 2/235.

¹² el-Kasas, 28/23-28.

¹³ Ebû Abdillâh el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah et-Türkî (Beyrût: Müessesetü'l-Risâle, 2006), 16: 258.

emredip, kötülükten sakındırdıklarını¹⁴ bildirir ki bu durum ancak onlar arasında karşılıklı bir ilişki olduğunda gerçekleşir. Ayrıca Kur'ân'ın ayrı ayrı her iki cinse de gözlerini harama bakmaktan men etmeleri ve avret yerlerini örtmeleri için verdiği emirlerin¹⁵ uygulanabilmesi, onların toplumsal ortamlarda bir arada bulunmaları durumunda mümkündür.

Hız. Ömer (ö. 23/644), halifeliği zamanında bir gün minbere çıkıp kadınlara çok fazla mehir verilmemesini istemiştir. Cemaatte bulunan bir kadın ayağa kalkmış, âyetlerden örnekler vererek¹⁶ ona itiraz etmiş ve görüşünü de ispat etmiştir. Bunun üzerine Hız. Ömer kendi fikrinden vaz geçmiştir.¹⁷ Bu hadise, sahabe döneminde kadınların mescide gittiklerini ve orada fikirlerini açıkça ve rahatlıkla ortaya koyarak savduklarını göstermektedir. Bu olay, İslâm'ın ilk yıllarında kadının cemiyet içindeki konumunu tespit etme, onların hak arama konusundaki tavırlarını belirleme ve idarecilerin onların görüş ve kararına ne ölçüde saygı duydukları açısından önemli ipuçları vermektedir. Özellikle devlet başkanının bulunduğu mecliste kadınların da bulunduğu ve orada söz hakkı olduğu gözden kaçırılmaması gereken önemli bir durumdur.¹⁸ İmam Mâlik'e (ö. 179/795) sorulan şu soru, bize sosyal alanda kadın erkek ilişkileri hakkında bir ölçü verebilir: "Bir kadın, nâmahrem bir erkekle veya kölesiyle beraber yemek yiyebilir mi?" İmam, bu soruya: "Eğer o yörede kadınların erkeklerle beraber yemek yemesi, bir örf haline gelmişse bunda bir sakınca yoktur. Kadın, kocasıyla beraber yabancılarla birlikte yemek yiyebilir" şeklinde cevap vermiştir.¹⁹ Bir davranışın veya uygulamanın örf haline gelmesi, artık onun toplum tarafından yadırganmayacağı anlamına gelmektedir. Yadırganmayan bir davranışın yapılması ise karşı cinsin dikkatini çekme ihtimalini ortadan kaldırmaktadır.

Kadınlar, içinde yaşadıkları toplumların ataerkil aile yapısına rağmen İslâm dininin sağladığı olanakları kullanmışlar ve çeşitli ilim dallarında

¹⁴ et-Tevbe 9/71.

¹⁵ Bk. en-Nûr 24/30-31.

¹⁶ Bk. en-Nisâ 4/20-21.

¹⁷ Ebü'l-Fidâ' İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, thk. Sâmi b. Muhammed es-Selîme, 2. Baskı (Riyad: Dâru Tayyibe, 1999), 2: 243-244.

¹⁸ Abdulkadir Karakuş, "Kur'an Perspektifinden Kadın", *Şarkiyât* 11/2 (Ağustos 2019): 847-848.

¹⁹ Muvatta', "Sıfatu'n-nebiyy", 35; İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* adlı eserinde naklettiği şekilde Hız. Ömer'in yanında yabancı bir erkek varken eşini sofraya davet etmesi de bu konuda bir örnektir. Bk. Ebü'l-Fidâ' İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye* (Beyrût: Mektebetü'l-Ma'ârif, 1990), 7: 131.

kendilerini yetiştirmişlerdir.²⁰ Kadınların hadis ilmindeki yeri hakkındaki şu bilgiler, İslâm toplumlarında kadının sosyal konumu hakkında somut veriler sunmaktadır. Örneğin mü'minlerin annelerinden Hz. Âişe (ö. 58/678) 2.210, Hz. Ümmü Seleme (ö. 62/681) 378, Hz. Meymûne (ö. 51/671) 76, Hz. Ümmü Habibe (ö. 44/664) 65, Hz. Hafsa (ö. 45/665 [?]) 60 hadis rivayet etmiştir.²¹ Hz. Âişe'den hadis öğrenip rivayet edenler arasında kadın hadisçilerden Umre binti Abdurrahmân,²² Safiyye binti Şeybe, Âişe binti Talha, Âişe binti Abdurrahmân, Hafsa binti Sîrîn öne çıkmaktadır.²³ Tirmizî'nin (ö. 279/892) *Kitâbü's-ş-şemâil*'indeki yaklaşık 400 hadisi rivayet eden 83 sahabîden 12'si kadındır.²⁴ Memlükler zamanında yaşamış olan meşhur hadis âlimi İbn Hacer'in (ö. 852/1449) kendisinden ders aldığı, kitap okuduğu, rivayette bulunduğu hocalarının yaklaşık altmışa yakını kadın hadisçilerdir. Ayrıca en fazla rivayette bulunduğu on üç hocasından dördü kadındır. Bunun da ötesinde onun en fazla rivayette bulunduğu hocası Fâtıma b. Muhammed adlı muhaddisedir.²⁵

Ronald C. Jennings (1942-1996) ve Yossef Rapoport gibi yabancı araştırmacıların, Osmanlı ve Memlüklü arşivlerinde yaptıkları araştırmalardan elde ettikleri sonuçlar, her iki müslüman toplumda kadının konumunu göstermesi açısından çok değerlidir.²⁶ Örneğin Mehmet Paçacı'nın aktardığına göre Jennings, Osmanlı kadınlarının tuttuğu dava kayıtlarının, sosyal hayattaki kadın erkek ilişkileri bağlamında 17. yüzyıl Kayseri halkının dindar sayılamayacak bir toplum olduğunu bile düşündürebileceğini belirtir.²⁷ Ayrıca arşivlerden kadınların vakıf hizmetlerinde aktif rol aldıkları görülmektedir. Osmanlı döneminde sadece Üsküp şehir merkezinde kadınların kurdukları vakıf sayısı ondan fazladır.²⁸ Kadınlar, sadece vakıf kurmakla kalmamışlar, aynı zamanda birçok vakfın

²⁰ Kadınların ilim öğrenmesi ile ilgili bir değerlendirme için bk. Karakuş, "Kur'an Perspektifinden Kadın", 848-850.

²¹ Mehmet Eren, "Kadınların Hadis İlimine Katkıları", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 44/1 (2003): 85.

²² Muhammed Hamidullah, *Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahife-i Hemmam İbn Münebbih*, trc. Kemâl Kuşçu (İstanbul: Bahar Yayınları, 1967), 40-41.

²³ Subhi es-Sâlih, *Hadis İlimleri ve Hâdis İstilahları*, trc. M. Yaşar Kandemir, 5. Baskı (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1988), 313.

²⁴ Ali Yardım, *Hadis I*, 2. Baskı (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1992), 65.

²⁵ Muhammet Yılmaz, *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler* (Ankara: Araştırma Yayınları, 2008), 10.

²⁶ Bk. Mehmet Paçacı, "Çağdaşçı 'Kur'an'da Kadın' Yorumunun Eleştirisi", *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar* (2010), 559-585.

²⁷ Paçacı, "Çağdaşçı 'Kur'an'da Kadın' Yorumunun Eleştirisi", 563.

²⁸ Hasan Telli, *Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları* (Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2019), 197-228.

mütevelli heyetlerinde görev alarak vakıfların idaresinde de söz sahibi olmuşlardır.²⁹

Tüm bu örnekler, İslâm dininin kadını sosyal hayattan koparmayıp onu bu hayatın bir parçası olarak kabul ettiğini göstermektedir.³⁰ Bunun dışındaki görüş ve anlayışlar ise -bazen seslerinin çok çıkmasına rağmen- İslâm toplumlarının gündelik hayatlarında kendilerine yer bulamamıştır.³¹ Müslüman kadın, özellikle eğitim³² ve müslüman bir toplumun inşası için sosyal hayata katılmak zorundadır. Bu noktada İzzetbegoviç'in şu isabetli tespitini paylaşmak yerinde olacaktır: "Erkeklerin gözden kaçırdıklarını eğitilmiş müslüman kadınlar, başarılı bir şekilde tamamlayacaklardır. Bugün İslam toplumları kendilerini bulma mücadelesini vermekte ve sonu olmayan birçok sorunu çözmeye çalışmaktadır. Bu mücadelede zaferler de vardır, yenilgiler de. Ancak gittikçe daha çok zafer ve daha az yenilgi olabilmesi için, İslam dünyasının yarısını oluşturan müslüman kadının eli, kalbi ve aklıyla bu mücadeleye katkıda bulunmasına ihtiyaç vardır. Müslüman kadın, yeni nesli doğurmalı, yetiştirmeli ve onlara, İslâm ve geleceğe olan imanı vermelidir. O, ancak eğitilmiş ve yetiştirilmiş olursa eğitebilir ve yetiştirebilir."³³

Sosyal hayatta kadınlar ile erkeklerin bir arada olmaları dinen yasak değildir, fakat bu birliktelikte uyulması zorunlu olan kurallar vardır. İslâm, kadın ile erkek arasında dengeli bir sosyal ilişki düzeyi ortaya koyar. Bu düzey, ne kadını sosyal hayattan koparıp evine kapatan ne de sonsuz bir serbestlikle onu değersizleştirerek bir ticârî meta haline getiren bir seviyededir. Bu çalışmamızda sosyal hayatın kaçınılmaz bir sonucu olan kadın erkek ilişkilerinde Kur'ân'ın ve sünnetin belirlediği bazı ilkeleri tespit etmeye çalışacağız.

1. Kadın Erkek İlişkisinde Ölçüler

1.1. Temel Ölçü: Takvâli Olmak

Kadın erkek ilişkilerinde en önemli husus, insanın, karşısındaki kişi hakkında iç dünyasında bulundurduğu düşüncelerinin saf ve temiz

²⁹ Telli, *Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları*, 337.

³⁰ Hz. Peygamber ve Hulefâ-i Râşidîn dönemlerinde kadının sosyal konumu hakkında geniş bilgi için bk. Ateş, *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*, 28-38.

³¹ Ayrıntılı bilgi için bk. Hidayet Şefkatli Tuksal, *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*, 5. Baskı (Ankara: Otto, 2014).

³² Ayrıntılı bilgi için bk. Tayyip Okıç, *İslâmiyette Kadın Eğitimi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1979).

³³ Aliya İzzetbegoviç, *İslami Yeniden Doğuşun Sorunları*, trc. Rahman Ademi, 3. Baskı (İstanbul: Fide Yayınları, 2010), 58-59.

olmasıdır. Takvâ, insanın iç dünyasında başka insana karşı art niyet, kötü düşünce, sûizan, desise, hile, tuzak kurma ve kötülük planlama gibi haram olan düşüncelerden uzak durmasını, karşısındaki insana iyi niyet, hüsnüzan ve güzel düşünceler beslemesini sağlayan önemli bir dinî değerdir. İslâm, kadın erkek ilişkilerinde takvâyı öne çıkarmak suretiyle insanın sağlıklı bir psikolojiye sahip olmasını istemiştir. Bunun için insanın iç dünyasını güzelleştiren iyi düşünceleri emretmiş ve kötü düşünceler beslemesini de yasaklamıştır.³⁴

Kur'ân, "Onlar, size örtüdürler, siz de onlara örtüsünüz" (el-Bakara 2/187) buyurmak suretiyle kadın ve erkeği evlilik yoluyla birbirlerinin eksiklerini gideren, ayıplarını örten, günahlardan koruyan birer elbiseye benzetmiştir. Ayrıca Kur'ân, elbiselerin en hayırlısının takvâ elbisesi olduğunu hatırlatmıştır: "Ey Âdemoğulları, size avret yerlerinizi örtecek giysi, süsleneyeceğiniz elbise indirdik. Takvâ elbisesi ise daha hayırlıdır" (el-A'râf 7/26). Takvâ elbisesi hakkında İbn Abbas (ö. 68/687-88) "o, sâlih ameldir"; Osman b. Affân (ö. 35/656) "o, doğru yoldur", Katâde (ö. 117/735) ve Süddî (ö. 127/745) "o, imandır"; Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) "o, hayâdır"; Urve b. Zübeyr (ö. 94/713) "o, Allah korkusudur"; Kelbî ise (ö. 146/763) "o, iffettir" demiştir.³⁵ Dolayısıyla takvâ elbisesi, insanı kötülükten ve yanlış davranışlardan koruyan, insanın iç âlemini örten bilinç, iman, sorumluluk ve korunma duygularının müştereken meydana getirdikleri manevî bir elbisedir.³⁶ Kadın ve erkek, birbirlerinin örtüsü olmak istiyorlarsa öncelikle âyette belirtilen takvâ elbisesini kendilerinin giymeleri gerekmektedir. Çünkü bir eş, ancak kendini günahlardan koruyabildiği ve eşinin iffetini korumasına yardım edebildiği ölçüde eşinin örtüsü olabilir.³⁷ Bu açıdan Kur'ân, müslümanlardan öncelikle takvâlı olmalarını istemektedir. Takvâ, hayatın tümünü kapsayan bir durum olduğundan doğal olarak kadın erkek ilişkilerini de kapsar. Bu nedenle kadın erkek ilişkilerinde Kur'ân'ın koyduğu ilk ve temel ölçü, her iki tarafın da takvâlı olmaları ve hayatın her alanında Allah'tan sakınmalarıdır. Çünkü bir kadın, isterse tesettürlü iken bile erkeklerin dikkatini çekecek şekilde cazibesini ön plana çıkarabilir. Bir erkek de kadınlara masum umutlar verecek şekilde davranıp onları nefsânî isteklerine alet etmeye çalışabilir. Bu açıdan Kur'ân, öncelikle takvâ

³⁴ Bk. Yûnus 10/36; en-Nûr 24/12; el-Hucurât 49/12; en-Necm 53/28.

³⁵ Ebû Muhammed Ferrâ el-Begavî, *Me'âlimü't-tenzil*, thk. Heyet (Riyad: Dâru Tayyibe, 1989), 3: 222.

³⁶ Bayraktar Bayraklı, *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri* (İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2001), 2: 451.

³⁷ Mâtürîdî, *Te'vîlât*, 2: 50.

elbisesinin giyilmesini ve ahlâkî davranışların öncelikle kişinin zihninde yerleşmesini istemektedir.

İslâm dini, kadın ve erkeğin fitraten birbirlerine meyilli olduğunu haber verir³⁸ ve bunun doğurabileceği çeşitli günahları bertaraf etmek için önlemler alır. Bir müslümanın, bu önlemleri hayatında uygulayabilmesi için öncelikle takvâlı olması ve kendisine yakışmayan her türlü çirkinlikten ve gûnahtan sakınması gerekmektedir. Takvânın gereği olarak bir müslüman, konuşurken sesinin tonuna, davranışlarındaki tavırlarına, jest ve mimiklerine varıncaya kadar takvâyâ riayet etmelidir ki, kimse kendisi hakkında kötü söz söylemeye ve hakkında kötü fikirler beslemeye cesaret edemesin.³⁹ Dolayısıyla Kur'ân, kadın erkek ilişkilerinde şehvetin karşısına takvâyı koymaktadır. İnsanların, kadın erkek ilişkilerinde takvâdan uzaklaşmaları şehvetin hâkimiyeti ile sonuçlanır. Bu durum ise sapıklığa, azgınlığa ve toplumun temel taşı olan aile kurumunun işlevini yitirmesine neden olacaktır.⁴⁰

Takvâ, kadın erkek ilişkilerinde temel ölçüdür. "Takvâ olmadığında diğer ölçülerin bir fayda sağlamayacağı, dolayısıyla ilk ve temel ölçü olmadan diğerlerini uygulaması için kişiyi zorlamanın gereksiz olduğu" itirazı akla gelebilir. Diğer ölçülerin uygulanması ve sosyal çevrenin İslâmî hayat tarzına elverişli bir hale getirilmesi, zamanla takvânın yerleşmesine neden olabileceğinden bahisle Bekir Topaloğlu (1932-2016), bu itiraza şöyle cevap vermektedir: "Bu, yersiz bir iddiadır, çünkü "Fazilet, biraz da cebir (zorlama) iledir" sözünde büyük bir gerçeklik payı vardır. Müeyyide olmadan ve imkân hazırlanmadan iyi alışkanlıkları elde etmek mümkün değildir. Müeyyide sebep olur ve kişiyi korur, böylece alışkanlık kazanılır ve fazilet teşekkül eder. Örneğin tesettür, kötü sebepleri ortadan kaldırır, çevreyi hazırlar. Bunun aksini düşünmek insanın yaratılış ve kabiliyetlerini zorlamaktır."⁴¹

1.2. Bakışta Ölçü

Kur'ân, bakışların neden olacağı manevî yıkımı engellemek için önce erkeklerden başlayarak mü'minleri uyarmaktadır: "Mü'min erkeklere söyle,

³⁸ Âl-i İmrân 3/14; er-Rûm 30/21.

³⁹ Hayrettin Karaman ve dğr., *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*, 2. Baskı (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007), 4: 381.

⁴⁰ "Allah, sizin tövbenizi kabul etmek istiyor. Şehvetlerine uyanlar ise sizin büyük bir sapıklığa düşmenizi istiyorlar." (en-Nisâ 4/27); "Sonra arkalarından öyle nesiller geldi ki, namaz (kılma duyarlılığın) kaybettiler ve şehvetlerine kapıldılar. Böylece bunlar azgınlıklarının cezasıyla karşılaşacaklardır." (Meryem 19/59).

⁴¹ Topaloğlu, *İslâm'da Kadın*, 187.

gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha temizdir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır.” (en-Nûr 24/30). Bu âyetin hemen devamında kadınlara hitap ederek; “Mümin kadınlara söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar ...” (en-Nûr 24/31) buyurulmuştur. Ayrıca kadınlara, tesettürü emrettiği gibi erkeklerin dikkatini çekecek tarzda konuşmaktan ve yürümekten sakınmaları gerektiği de hatırlatılmıştır. Burada kadınlara örtünmelerini emreden âyetten önce, erkeklere bakışlarını kısımlarının emredilmesi dikkat çeken bir husustur. Bu iki durum, birbirlerini tetikleyecek etkilere sahiptir. Yani erkekler bakışlarını kontrol etmedikleri takdirde kadınlar, onlara güzel görünmek için tesettürlerine dikkat etmeyebilirler. Yine kadınların tesettüre dikkat etmemeleri erkeklerin bakışlarına neden olabilir. Kur’ân’da ilk emrin erkeklere verilmesi, öncelikle onların bakışlarını kısımlarının bu soruna kökten çözüm olacağı intibayı vermektedir. Her iki ayette de, ırzı korumaktan önce gözü haramdan sakınmak emredilmiştir. Çünkü harama bakmak, zinanın habercisi ve günahın öncüsüdür.⁴² Bakışlar, kalbe açılan en büyük kapı ve oraya giden hislerin en mükemmelidir ve bu yolla günaha düşenler çok olur. Tüm haramlarda ve fitneye sebep olabileceğinden korkulan her konuda gözlerin hain bakışlarından sakınmak gereklidir.⁴³ Dolayısıyla bu konudaki asıl ölçü, iffetli olmaktır. İffetin korunması sabit olup değişkenlik göstermez.⁴⁴ Ama tesettürün nasıl sağlanacağı bölgelere ve örfe göre değişebilir. Nirengi noktası iffeti korumak olursa tesettür ile hedeflenen de elbise ile süslenmek değil iffeti korumak olacaktır.

Nûr sûresinin 30. âyetinin devamındaki “Bu davranış onlar için daha nezihtir” bölümü, böyle davranılmasının yani gözü haramdan sakınmanın ve mahrem yerleri korumanın hem dinî hem de dünyevî bakımdan daha temiz ve pisliklerden daha sakındırıcı olduğuna vurgu yapmaktadır. İnsanın davranışlarının, gönüllerinin ve ruhlarının daha temiz olabilmesi ve daha temiz kalabilmesi, bu emrin tatbiki ile mümkündür. Çünkü insanın fiilleri, onun ruhunun ve kalbinin temiz kalıp kalmaması ile yakından alakalıdır: “Hayır, Bilakis onların yapmakta oldukları (kötülükler), kalplerini kirletmiştir” (el-Mutaffifîn 83/14). İlgili âyetin “Allah onların yaptıklarından

⁴² Ebü'l-Kâsım ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vîl*, thk. Halil Me'mun Şeyha (Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2005), 726; Kâdî el-Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl* (Beyrût: Dâru'r-Reşîd, 2000), 2: 493.

⁴³ Kurtubî, *el-Câmi'*, 15: 203; Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü'l-muhîl*, thk. Adil Ahmed Abdulmevcud-Ali Muhammed (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993), 6: 412.

⁴⁴ Muhammed Âbid el-Câbirî, *Fehmü'l Kur'an*, trc. Muhammed Çoşkun (İstanbul: Mana Yayınları, 2014), 3: 357.

hakıyla haberdardır” (en-Nûr 24/31) bölümü ise “Allah, insanın gözleriyle nerelere baktığını, diğer duyularını nasıl kullandığını, nasıl davrandığını ve davranışlarıyla neyi kastettiğini en iyi bilendir. Bu açıdan her durumda kendine dikkat etsin ve harama düşmesin” demektir.⁴⁵

Nûr sûresinin 31. âyeti, kadınlara bakışlar konusunda gözlerini haramdan sakınmalarını emretmiştir: “Mü’min kadınlara da söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar ...” Dolayısıyla bu emir, erkekler için olduğu gibi kadınlar için de aynen geçerlidir. Bu konuda şu hadis, âyeti tefsir etmektedir: Ümmü Seleme (r.a.) şöyle demiştir: Ben, Meymûne ile birlikteyken Resûlullah’ın (s.a.v.) yanına gözleri görmeyen İbn Ümmü Mektûm (ö. 15/636) geldi. Bu olay, örtünme ayetleri geldikten sonra idi. Resûlullah (s.a.v.) bize “ona görünmeyin ve ondan sakının” buyurdu. Ben de “Ey Allah’ın Resûlü! Onun gözleri görmez ve bizi tanıyamaz” dedim. Bunun üzerine Resûlullah: “Siz kör müsünüz, onu görmüyor musunuz?” buyurdular.⁴⁶

Hz. Peygamber, ashabını yollarda oturmaktan sakındırdığı zaman ona; “Ey Allah’ın Resûlü! Biz yollarda sohbet ettiğimizden dolayı oralarda oturmamız bizim için kaçınılmaz bir şeydir, dediler. “O halde yolun hakkını veriniz” buyuran Hz. Peygamber, yolun hakkı olarak da gözü harama bakmaktan korumayı, rahatsızlık verici şeyleri yoldan kaldırmayı, verilen selâmı almayı, iyiliği emredip kötülüklerden sakındırmayı saymıştır.⁴⁷ Ayrıca Hz. Ali’ye (ö. 40/661) şöyle demiştir: “Ey Ali, yabancı kadınlara ansızın bakışının ardından bakışını devam ettirme, çünkü önceki bakış senin için bağışlanmış ise de sonraki bakışa hakkın yoktur.”⁴⁸ Cerîr b. Abdullah (ö. 78/697); “Resûlullah’a ansızın bir kadına bakmanın hükmünü sordum; gözümü hemen ondan çevirmemi emretti” demiştir.⁴⁹ Kurtubî, bu hadislerin ﴿ قُلْ لِلْمُؤْمِنِينَ يَعْضُوا مِنْ أَيْصَارِهِمْ وَيَحْفَظُوا فُرُوجَهُمْ ﴾ “Mü’min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar ...” (en-Nûr 24/30) âyetindeki “gözlerini” kelimesinde bulunan “min” edatının teb’îz (kısmîlik) için olduğunu söyleyenlerin⁵⁰ görüşlerini desteklediğini, çünkü insanın ilk bakışına hâkim olamayacağını, bu yüzden de o bakışın günah olmadığını,

⁴⁵ Ebû'l-Hasen el-Hâzin, *Lübâbü't-te'vil fi me'âni't-tenzîl*, thk. Abdüsselam M. Ali Şahin (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004), 3: 292; Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, 2: 493.

⁴⁶ Ebû Dâvûd, “Libas”, 34; Tirmizî, “Edeb”, 29.

⁴⁷ Buhârî, “Mezâlim”, 22; “İsti'zân”, 2; Müslim, “Libâs”, 114; Ebû Dâvûd, “Edeb”, 12.

⁴⁸ Tirmizî, “Edeb”, 28; Ebû Dâvûd, “Nikâh”, 44.

⁴⁹ Müslim, “Edeb”, 17; Tirmizî, “Edeb”, 28.

⁵⁰ Örn. Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 726; Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb* (Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1981), 23: 203.

sonraki bakışın ise iradî bir bakış olarak günah olduğunu kaydetmektedir.⁵¹ Fakat dikkat edilirse “ırzlarını korusunlar” bölümünde “min” edatı yoktur. Çünkü yabancı bir kadının yüz ve ellerine bakmaya cevaz verildiği halde zinaya hiçbir şekilde cevaz verilmemiştir.⁵²

Kur’ân, bazı bakışları hain olarak vasıflandırarak, “Allah, gözlerin hain bakışını ve kalplerin gizlediklerini bilir” (el-Mü’min 40/19) buyurmuştur. İbn Abbas der ki: “Bu bakış, bir kişinin topluluk içindeyken yanlarından geçen bir kadına kimseye fark ettirmeden gizlice bakmasıdır. İşte Allah, bunu dahi bilir.” Mücâhid (ö. 103/721), “gözlerin hain bakışı, Allah’ın yasakladığı şeylere gözün gizlice bakmasıdır”⁵³; Mâtürîdî (ö. 333/944), “tekrar tekrar ve insanların gaflet anını bekleyerek onların farkında olmadıkları anlarda arzu ettiği ve bakması helâl olmayan kişiye bakmaktır” demiştir.⁵⁴ Beyzâvî (ö. 685/1286) ise hain bakışı, “mahremi olmayan kadına ilk defa baktıktan sonra ikinci defa bakışını çevirip bakmak ve kaçamak bakışlara devam etmektir” diye tarif etmektedir.⁵⁵ Kalplerin gizlediği şeyin ne olduğu hakkında İbn Acîbe (ö. 1224/1809), şunları söylemiştir: “Bir kimse, yabancı bir kadına şehvetle gizlice bakar, sonra kalbinde onun güzelliğini düşünür. Yanında olanlar onun bakışını ve düşüncesini bilmezler; hâlbuki Allah, bunların hepsini bilmektedir.”⁵⁶ Müfessirlerin bu açıklamalarından anlaşıldığı üzere kötü niyetli bakış, bakılması helâl olmayan şeylere bakmak; kalplerin gizlediği ise insanın içinde sakladığı fakat çeşitli nedenlerden dolayı eyleme dönüştüremediği niyet ve düşüncelerdir. Dolayısıyla bu âyet, hiçbir halin Allah Teâlâ’ya gizli kalmadığını ve o hale uygun karşılığının mutlaka verileceğini gösterir.

1.3. Konuşmada Ölçü

Konuşma, insanı diğer canlılardan ayıran en önemli özelliktir. İnsanın konuşma tarzı, onun hayatı yorumlayış biçiminin bir göstergesi, duygularının etkili bir dışı vurumudur. Bu açıdan insanın kendini ifade etmesinin en etkili yolu, konuşmasıdır. Kullanılan kelimeler, jest ve mimikler, sesin yüksek veya alçak oluşu, tonu aracılığıyla karşıdaki insana bilgi vermenin yanında birçok duygu ve düşünce de iletilmiş olur. Dolayısıyla Yaratıcı tarafından insana

⁵¹ Kurtubî, *el-Câmi’*, 15: 204.

⁵² Ebü'l-Berekât en-Nesefî, *Tefsîru'n-Nesefî (Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vil)*, thk. Yusuf Ali Bedevî (Beyrût: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998), 2: 499.

⁵³ Kurtubî, *el-Câmi’*, 18: 343.

⁵⁴ Mâtürîdî, *Te'vilât*, 9: 16.

⁵⁵ Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl*, 3: 205.

⁵⁶ İbn Acibe, *Bahru'l-Medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*, trc. Dilaver Selvi (İstanbul: Semerkand Yayıncılık, 2012), 8: 473.

bahşedilmiş olan ses, mutlak olarak haram ve günah sınıfına sokulamaz. Hiçbir âyet ve hadis, erkeğin veya kadının sesinin haram olduğu hakkında bir hüküm bildirmemiştir. Bu nedenle cumhura göre kadın sesi mutlak olarak avret değildir. Hanefîlerde râcih olan görüş de bu minval üzeredir.⁵⁷ Şâfiî âlimleri ve diğer mezheplerden bazı müçtehitler şöyle demişlerdir: “Kadının sesi avret değildir. Çünkü onlar çarşılarda alışveriş yaparlar, mahkemelerde şahitlikte bulunurlar. Bunları yapabilmeleri için ise seslerini yükseltmek ve konuşmak zorundadırlar.”⁵⁸

Konu ile alakalı olarak Hz. Peygamber’in uygulamalarına bakıldığında onun, kadınlar ile hayatın gereklerine uygun olarak iletişim kurduğu görülecektir. Hz. Peygamber’in sahâbî hanımlarla konuşmaları, onların çeşitli konulardaki sorularına cevap vermek, şikâyetlerini ve taleplerini dinlemek şeklindedir.⁵⁹ Örneğin, Havle bint Sa’lebe (ö. ?), kocasının kendisini boşaması üzerine onu Hz. Peygamber’e şikâyet etmiş ve derdini açıkça anlatmıştır. Bunun üzerine Mücâdile sûresinin ilk âyetleri nâzil olmuştur. Hz. Peygamber, bir gün huzuruna çıkan kadınların kollarında altın bilezikler görünce onlara bileziklerinin zekâtlarını verip vermediklerini sormuştur. Kadınların vermediklerini söylemeleri üzerine: “Kıyamette bu iki bilezik yerine Allah’ın size ateşten iki bilezik taktırması hoşunuza gider mi?” demesi üzerine kadınlar “Bunlar artık Allah’a ve Elçisine aittir” diyerek bilezikleri zekât olarak vermişlerdir.⁶⁰ Ayrıca Hz. Âişe’nin Esmâ b. Şekel’in, Hz. Peygamber’e hayızdan sonra nasıl yıkanılacağını sorması üzerine Esmâ’nın cesaretine hayran kalarak; “Ensâr kadınları ne iyi kadınlardır. Hayâ duyguları dinlerini öğrenmelerine mani olmuyor” demesi,⁶¹ kadınların ilim öğrenmelerinin önünün kapatılamayacağını göstermektedir.

Ebû Saîd el-Hudrî’nin (ö. 74/693-94) rivayet ettiği bir hadise göre kadınlar, Hz. Peygamber’e gelerek “erkekler her zaman senin yanındalar, seni dinleyip ilim öğreniyorlar, biz ise onlardan fırsat bulamıyoruz, bize de bilmediklerimizi öğreneceğimiz bir gün tahsis etsen” demeleri üzerine Resûlullah, onlar için bir gün tahsis ederek onlara dinî öğretmiştir.⁶² Buhârî şârihi Aynî (ö. 855/1451), bu hadisin şerhinde “dinî konuları öğrenmek

⁵⁷ Vehbe ez-Zuhaylî, *Mevsûatü’l-fıkhî’l-İslâmî ve’l-kadâyâ’l-muâsara*, 3. Baskı (Dimeşk: Dâru’l-Fıkr, 2012), 1: 647.

⁵⁸ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Ravâ’i’u’l-Beyân fî Tefsîri Âyâti’l-Ahkâm*, 3. Baskı (Dimeşk: Mektebetü’l-Gazzâlî, 1980), 2: 167.

⁵⁹ Ayrıntılı bilgi için bk. Recep Aslan, “Kadınların Hz. Peygamber’e Yöneltiltikleri Sorular ve Bunların Eğitim Açısından Değeri”, *EKEV Akademi Dergisi* 15/49 (2011): 51-64.

⁶⁰ Tirmizî, „Zekât”, 12.

⁶¹ Müslim, “Hayız”, 331; Ebû Dâvûd, “Tahâret”, 122; İbn Mâce, “Tahâret”, 122.

⁶² Buhârî, “İlim”, 36.

amacıyla kadınların erkeklere soru sorup onlarla konuşmalarının caiz olduğuna dair delil vardır, çünkü kadınların dinî hükümleri öğrenmeye ihtiyaçları vardır” demektedir.⁶³ Ahzâb sûresinde geçen “Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temizdir ...” (el-Ahzâb 33/53) âyeti de Hz. Peygamber’in hanımları ile konuşmayı, onlardan bir şey istemeyi yasaklamamış sadece perde arkasından konuşulmasını emretmiştir.

İslâm’da şer’an sakıncalı sonuçlara götürmesi muhtemel bazı durumlar, günaha giden yolları kapatmak amacıyla yasaklanabilir. Kadınların yabancı erkekler ile gayri ciddi konuşması, çeşitli günahlara kapı aralayabilecek ortamların oluşmasına neden olabilir. Kur’ân, günaha sebep olabilecek bu ortamların oluşmadan önüne geçmek için müslüman kadınları Hz. Peygamber’in hanımları şahsında uyarmıştır: “Ey Peygamber hanımları! Siz, kadınlardan herhangi biri gibi değilsiniz. Eğer Allah’a karşı gelmekten sakınıyorsanız (erkeklerle konuşurken) sözü yumuşak bir eda ile söylemeyin ki kalbinde hastalık (kötü niyet) olan kimse ümide kapılmasın. Güzel (ve doğru) söz söyleyin” (el-Ahzâb 33/32). Bu âyetlerin nâzil olduğu toplum, Hz. Peygamber’in eğittiği⁶⁴ ve Allah’ın kendilerinden razı olduğu⁶⁵ insanlığın en seçkin toplumdur. Ne var ki insanları yaratan Allah, tatlı, yumuşak ve ince edalı kadın sesinin erkekleri etkileyebileceğini, ayrıca Peygamber’in hanımı da olsa herhangi bir kadına karşı kötü niyet besleyebilecek insanların her zamanda ve her toplumda olabileceğini bildirmektedir. Bu nedenle tahrik edici sebeplerin tamamen ortadan kaldırılması gerekmektedir ki pisliklerden temizlenmek mümkün olsun.⁶⁶

Yukarıdaki âyette dikkat edilmesi gereken iki husus vardır. İlki Hz. Peygamber’in hanımlarının sosyal hayata katıldıkları ve başka erkekler ile konuştukları gerçeğidir. İkinci husus ise problemin kadında değil karşısındaki kötü niyetlere sahip erkekte olduğudur. Âyette kadınlara verilen bu tavsiye, kendilerini bu tür kötü niyetli erkeklerle karşı koruyabilmeleri içindir. Bu nedenle Kur’ân’da kadınların konuşmaları değil erkeklerin dikkatini çekecek ve onları farklı düşüncelere sevk edecek tarzda konuşmaları yasaklanmıştır. Bir insana Allah tarafından bahşedilen özellikler, bir başkasının yanlış duygulara sevk ederek günaha girmesine neden olmamalıdır. Çünkü

⁶³ Bedreddin Aynî, *‘Umdetü’l-kârî fi şerhi Sahîhi’l-Buhârî*, thk. Abdullah M. Ömer (Beyrût: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 2001), 2: 203.

⁶⁴ el-Bakara 2/151; Âl-i İmrân 3/164; el-Cum’a 62/2.

⁶⁵ et-Tevbe 9/100.

⁶⁶ Seyyid Kutub, *Fî Zılâli’l-Kur’ân* (Kahire: Dâru’ş-Şurûk, 2003), 5: 2859.

kadınların normal konuşmalarının dışına çıkarak yumuşak bir tonda ve edada konuşmaları, karşısındaki erkeğe farklı fikirler uyandırması açısından birtakım mahzurları beraberinde getirir. Bu nedenle kadınların, yabancı erkeklerin duyacağı şekilde nağmeli olarak Kur'ân okumaları, sesli olarak zikretmeleri, ezan ve kamet okumaları mahzurludur. Eğer bu okumalar kendi aralarında olursa haliyle herhangi bir mahzur olmaz.⁶⁷

Sonuç olarak, kadın, sesini erkekleri tahrik etmek için bir araç olarak kullanırsa, bu fitneye sebep olacağından haram olur. Vakarlı bir tarzda konuşması ise haram değildir.⁶⁸ Ayrıca konuşmada ölçü, meramını anlatacak kadar kısa ve öz olmalıdır. Hz. Mûsâ ile konuşan Medyenli kızların, tüm sorunlarını iki cümle ile anlatmaları gibi; "... Çobanlar sulayıp çekilinceye kadar biz koyunlarımızı sulayamayız. Babamız ise çok yaşlı bir adamdır, dediler." (el-Kasas 28/23). Veya Hz. Mûsâ'nın kız kardeşinin dediği gibi; "... Size onun bakımını, sizin adınıza üstlenecek ve ona içtenlik ve şefkatle davranacak bir aileyi size bildireyim mi?" (el-Kasas 28/12).

1.4. Giyim Kuşamda Ölçü

Müslümanın sosyal hayata katılmasının dinî açıdan ilk şartı, tesettüre riayet etmesidir. Tesettür emri, sadece kadınlar için değil erkekler için de vardır. Bu nedenle yalnız kadınlar değil erkekler de toplum içinde insani faaliyetlerini sürdürebilmek için dikkatli hareket etmelidirler. Kur'ân, insanların nefislerini düzelterek fitneden kaçınmaları için ölçüleri ve yaptırımları belirlemiştir. Tesettür de toplum içine çıkabilmenin bir ölçüsüdür. Bir başka ifadeyle, örtü olgusu zaten özünde toplumsal olanla ilgilidir.⁶⁹ İnsanın fitrî, tabii, örfî veya dinî bir gerekçeyle vücudunun belli yerlerini örtmesi anlamına gelen tesettür, terim olarak İslâm dininde ilgilileri ve ölçüleri dinen belirlenmiş örtünme yükümlülüğünü ifade eder.⁷⁰ Örtünmenin insan tabiatında var olduğu, Hz. Âdem ile Havvâ'nın cennette yasak meyveden yediklerinde açılan ayıp yerlerini derhal cennet yapraklarıyla kapatmalarından anlaşılmaktadır.⁷¹

Süslenmek, kadın için fitrî bir istek olup kadınlar, güzel olmaya ve görünmeye önem verirler. Süslenme araçları zaman içinde değişse de

⁶⁷ Mustafa Adevî, *Câmiu ahkâmî'n-nisâ* (el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suudiyye: Dâru's-Sünne, 1992), 1: 302.

⁶⁸ Faruk Beşer, *Hanımlara Özel İlmihal*, 17. Baskı (İstanbul: Nun Yayıncılık, 1997), 354.

⁶⁹ Aktaş, "Kadının Toplumsallaşması ve Fitne", s. 244.

⁷⁰ H. Yunus Apaydın, "Tesettür", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (İstanbul: TDV Yayınları, 2011), 40: 538.

⁷¹ el-A'râf 7/22.

süslenmenin hedefi, her zaman güzel olma ve bunu diğer insanlara göstermektir. İslâm dini, bu fitrî arzuya karşı çıkmaz fakat onu kontrol altına alır ve kurallar koyar. Modernite ise insan bedenini olabildiğince kutsamıştır. Moderniteye göre bugün ideal bireyden anlaşılması gereken, büyük oranda ideal bir bedendir. Kişinin bedeniyle yüzleşmesi, varoluşsal manada kendi ile yüzleşmesi demektir. Bu bedeniyet çağında ten, aşkın bir değer kazanmış ve insanlığın manevî ritüellerinin yerine kendini ikame etmiştir.⁷² Aslında müslüman birey, bedenini teşhir etme konusunda modernitenin bu yozlaştırıcı etkilerine direnmeyi büyük ölçüde başarabilmiştir. Aynı şekilde bedenini teşhirden koruyan kıyafetler konusunda da onun etkilerinden korunmalıdır. Bedenini hain bakışlardan koruduğu gibi kıyafetlerini de özenle seçerek hain bakışlara fırsat vermemelidir.

Müslümanlar, kadın olsun erkek olsun gerek günlük hayatta gerekse namaz kılacakları zaman ölçüleri belli olan tesettüre riayet etmek zorundadırlar. Tesettür, kadın ve erkeğin toplum hayatına katılması için bir ön şarttır. Kur'ân'da bu emir; "Ey Peygamber! Hanımlarına, kızlarına ve mü'minlerin kadınlarına söyle, bedenlerini örtecek elbiselerini giysinler. Bu, onların tanınıp incitilmemelerine de daha uygundur. Şüphesiz Allah çok bağışlayıcıdır, çok merhamet edicidir." (el-Ahzâb 33/59) şeklinde geçmektedir. Ayrıca "Mümin erkeklere söyle, gözlerini kıssınlar ve avret yerlerini örtünler ..." (en-Nûr 24/30) emrinden sonra devamındaki âyette, "Mümin kadınlara söyle, gözlerini kıssınlar ve avret yerlerini örtünler. Görünenler dışında kalan ziynetlerini açmasınlar. Başörtülerini yakalarını da kapatacak şekilde örtünler. Ziynetlerini kimseye göstermesinler" (en-Nûr 24/31) buyurulmuştur. Her iki âyette de ortak nokta, gözleri kısmak ve avret yerlerini örtmek olup hem erkeklere hem de kadınlara ayrı ayrı emredilmiştir. Dolayısıyla iffeti koruma ve tesettüre riayet etme açısından erkek ile kadın arasında herhangi bir fark yoktur.

Kadının ziyneti, yaratılıştan gelen ve kesbî olan şekilde ikiye ayrılır. Yaratılıştan gelen ziynet, kadının fizikî güzelliğini yani yüzünü ve bedenini ifade eder. Kesbî ziynet ise kadının kendini güzelleştirmek amacıyla kullandığı kıyafetler, takılar, sürme, kına gibi süsleri ifade eder.⁷³ Âyette, bu gibi kadını güzelleştiren malzemelerin bizzat kendilerinin görülmesi değil takılı olduğu vücut organlarının görülmesinin kast edilmesi daha uygundur.

⁷² Sertaç Timur Demir, *Ten Medeniyeti Modern Kültürde Beden ve Ötesi* (İstanbul: Açılım Kitap, 2017), 14.

⁷³ Kurtubî, *el-Câmi'*, 15: 214.

Çünkü kadının taktığı ziynet eşyalarını göstermek yasaklanınca o ziynetlerin takılı olduğu organların gösterilmesinin de yasaklandığı anlaşılmaktadır.⁷⁴

Müslüman kadının sosyal hayata katılmasının ön şartı olan tesettür, el ve yüz dışında bütün vücudu örtmesi şeklinde gerçekleşir.⁷⁵ Elbisenin tesettürü sağlayabilmesi için altını gösterecek şekilde ince ve şeffaf olmaması gerekir. Bu ölçüyü şu hadisler koymaktadır: Hz. Âişe'nin rivayet ettiğine göre, Esmâ bint Ebû Bekr (ö. 73/692), üzerinde ince bir elbise olduğu halde Hz. Peygamber'in huzuruna girdi. Resûlullah, yüzünü çevirerek şöyle dedi: "Ya Esmâ, bir kadın buluş çağına girince -kendi yüzünü ve ellerini işaret ederek- bunlardan başka bir tarafının görünmesi uygun değildir."⁷⁶ Hz. Peygamber, Ebû Hüreyre'nin (ö. 58/678) rivayet ettiği bir hadiste, giyinmiş çıplak kadınların yani ince ve şeffaf elbiseler giyen kadınların cehennemlik olduklarını, bu gibilerin cennetin kokusunu bile alamayacaklarını bildirir.⁷⁷ Dolayısıyla bir elbisenin tesettür sayılabilmesi için tenin rengini belli etmemesi gereklidir. Bakıldığında ten görünüyorsa elbisenin ince ya da kalın olmasının bir önemi yoktur. Bu hadisler, "... Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar ..." (en-Nûr 24/31) ve "... Peygamberin hanımlarından bir şey istediğiniz zaman perde arkasından isteyin. Böyle davranmanız hem sizin kalpleriniz, hem de onların kalpleri için daha temizdir..." (el-Ahzâb 33/53) âyetleri ile birlikte ele alındığında tesettürde ölçünün karşı cinsin dikkatini çekecek bir tarzda olmaması gerektiği anlaşılır. Bu nedenle tesettürün vücudu gösterecek tarzda ince ve şeffaf olmamasının yanında dikkatleri üzerine çekecek kadar süslü ve renkli olmaması ve vücut hatlarını belli edecek kadar dar olmaması gerekmektedir.

Kur'ân, tesettür konusunda: "Mümin kadınlara söyle: Gözlerini (harama bakmaktan) sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Kendiliğinden görünen kısımları müstesna olmak üzere, ziynetlerini teşhir etmesinler. Başörtülerini, yakalarının üzerine (kadar) örtünler..." (en-Nûr 24/31) buyurmaktadır. Kadının ziynetlerini göstermemesi ancak tesettür ile mümkündür. Bu, hem kendi iffetlerini korumaları hem de yabancı erkeklerin kendilerinden etkilenecek haram yollara tevessül etmemeleri açısından çok önemlidir. Bu

⁷⁴ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 726; Hâzin, *Lübâb*, 3: 292.

⁷⁵ Ebû Ca'fer et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdulmuhsîn et-Turkî (Kahire: Dâru Hicr, 2001), 17: 261-262; Ebû Bekr el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, thk. Muhammed Sâdik Kamhâvî (Beyrût: Dâru İhyâ'i't-Türâsi'l-Arabî, 1992), 5: 172.

⁷⁶ Ebû Dâvûd, "Libâs", 34.

⁷⁷ Müslim, "Libâs", 125.

âyete göre kadınlar, tüm bu ziynetlerini, kendiliğinden görünenler veya istemsizce görünenler hariç yabancı erkeklere gösteremezler. Yani bilerek ve kasıtlı olarak ziynetlerini açığa vuramazlar. Kur'ân, özellikle bu noktada tesettür emrinin hikmetinin karşı cinsin dikkatini çekmemek olduğunu belirtmekte ve kadına gizlemek zorunda olduğu ziynetleri anlaşılın diye ayaklarını yere vurmaması, örtünmenin yanı sıra vakar ile yürünmesi gerektiğini hatırlatmaktadır. Bu noktada erkeklerin iffetli tavırlarının da kadınların tesettür konusundaki titizliğine etki edeceği âyetin sonundaki "Ey mü'minler, hep birlikte tövbe ediniz ki kurtuluşa eresiniz" (en-Nûr 24/31) bölümünden anlaşılmaktadır. Elmalılı Hamdi Yazır (1878-1942), toplumun bozuk olmasının nedenini öncelikle erkeklerin kusur ve hatalarına bağlamaktadır. Bu açıdan başta erkekler olmak üzere herkes, günahlarından tövbe etmeli ve Allah'ın emirlerine uymalıdır ki tüm toplum kurtuluşa erebilsin.⁷⁸

Mukâtil b. Süleymân (ö. 150/767), "(Ey Peygamber'in hanımları) Evlerinizde vakarla oturun, önceki cahiliye (kadınları)nın süslerini açığa vurma gibi, siz de süslerinizi açığa vurmayın ..." (el-Ahzâb 33/33) âyetinde geçen "teberrüc/تَبَرُّجٌ" kelimesine "kadının başının üzerinden örtüsünü çıkarması ve böylece küpelerinin ve gerdanlığının görülmesi"⁷⁹ manasını vermiştir. Âyet, cahiliye kadınlarının açık saçıklığına işaret ederek bunun bir cahiliye âdeti olduğu mesajını vermektedir. Cahiliye ise sadece geçmiş zamanlardaki bir dönemi anlatmaz, bilakis İslâm'dan önceki dinî ve sosyal hayat anlayışlarının uygulandığı herhangi bir yer ve zamandaki toplumsal veya ferdî bir durumdur. Örneğin, günümüzde kadınların iffetlerini korumaları hususunda gösterilen hassasiyetin erkekler açısından gösterilmemesi adeta cahiliyenin yeniden hortlamasıdır. Kadınlar ne kadar namuslu olmak zorunda ise erkekler de o kadar namuslu olmak zorundadır.⁸⁰ Bu konuda aralarında herhangi bir fark yoktur. Dolayısıyla kendi cahiliye dönemini geride bırakmak isteyenlerin o döneme ait bu tür duygu, düşünce ve davranış biçimlerini de geride bırakmaları gerekmektedir.

Müslüman bir kadın, toplum içinde dişiliği ile değil bir müslümana yakışan kişiliği ile ön plana çıkmalıdır. Sürekli olarak bir kadının dişiliğine

⁷⁸ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kuran Dili*, 3. Baskı (İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979), 5: 3509.

⁷⁹ Mukâtil b. Süleymân, *et-Tefsîr'ul-kebîr*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte (y.y.: Merkezi Tahkiki't-Türâs, 1979), 3: 488.

⁸⁰ Mehmet Sait Şimşek, *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2012), 3: 484.

dikkat çekmek, onun kişiliğini geride bırakır.⁸¹ Kadın, kişiliğini ön plana çıkarabilmek için tesettürüne dikkat etmek zorundadır. Günümüzde kadının bedeni üzerinden yapılmak istenen sömürülerin temelinde, çıplaklık ve teşhirin toplumda meydana getirdiği bilinç sapması ve bunun neticesinde oluşan kadının cinsel obje olduğu fikri yatmaktadır. Sonuçta kadın, bedeni ile ön plana çıkmakta ve bu da onu, bir tüketim ve reklam nesnesi konumuna indirgemektedir. Bunun önüne ancak kadının cinsel uyarıcılığını azaltmak ile geçilebilir ki bu, ancak yasaların değişmesinden çok, zihinlerin değişmesi ile gerçekleştirilebilir. Bu konuda İslâm'ın teklifi ise tesettür ve takvâdır.

1.5. Davranışta Ölçü

Sosyal hayatta aynı ortamda bulunmak zorunda kalan ve birbirlerine mahrem olan müslüman kadın ve erkekte beklenen, müslümanca davranışlar sergilemeleridir. Müslüman bir kadın, topluluk içinde gayrimüslim kadınlardan sadece kıyafeti ile değil davranışlarıyla da ayırt edilebilmelidir. Davranışlardaki ölçü ise karşı cinsin dikkatini çekerek onu kötü düşüncelere sevk etmemektir. Kur'ân, bu ölçüyü bir davranış örneği vererek şöyle ifade etmektedir: "... Gizledikleri ziynetler bilinsin diye ayaklarını yere vurmasınlar ..." (en-Nûr 24/31). Ayakları yere vurarak yürümek haddizatında helal bir davranıştır. Fakat bu hareket, kadının sahip olduğu güzelliklerini belirginleştirerek erkekleri tahrik edecek şekilde yapıldığında haram hükmünü almaktadır. Çünkü ziynetin sesini duymak, onu görmek mesabesindedir.⁸² Dolayısıyla burada haram olma sebebi, bizâtihi davranışın kendisi değil, o davranış ile varılmak istenen hedefin münker oluşudur.

Kur'ân, müslümanlara genel prensipler vaz eder ve anlaşılmasını kolaylaştırmak için bu genel prensiplere ait tikel örnekler verir. Bu noktada vaz edilen genel prensip, müslüman kadın ve erkeğin karşı cinsin dikkatini çekerek onu kötü düşüncelere ve bunun sonucunda günahlara sürükleyebilecek olan davranışlardan kaçınması gereğidir. Bu genel prensip, kadınların ayaklarını yere vurarak yürümesi örneği üzerinden açıklanmıştır. Dolayısıyla kadınların var olan güzelliklerini açığa çıkaracak, dikkatleri ve bakışları üzerine çekecek şekilde herhangi bir davranış sergilemeleri de bu kapsama girmektedir. Ayrıca aynı hedefe hizmet eden bakış, konuşma ve

⁸¹ Nevzat Tarhan, *Kadın Psikolojisi*, 4. Baskı (İstanbul: Nesil Yayınları, 2005), 129.

⁸² Ebû İshâk ez-Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve İ'râbüh*, thk. Abdülcelîl Abduh Şelebî (Beyrût: Alemü'l-Kütüb, 1998), 4: 40.

kılık kıyafet de bu kapsama alınabilir. Söz konusu yasaklama aynen erkekler için de geçerlidir. Kadınların bakışlarını ve dikkatlerini çekmek, onları farklı düşüncelere sevk etmek amacıyla yapılacak tüm davranışlar, bu genel prensibe aykırı olacağı için haramdır.

Kasas sûresindeki, “Nihayet kızlardan biri utana utana yürüyerek ona gelip, ‘Bizim için koyunlarımızı sulamanın ücretini vermek üzere babam seni çağırıyor’ dedi...” (el-Kasas 28/25) âyetinde sözü edilen kızın davranış ve konuşmasındaki “utanma / اِسْتِحْيَاءُ” ayrıntısı çok dikkat çekicidir ve bizlere önemli bir ölçüyü bildirmektedir. Seyyid Kutub (1906-1966), âyette sözü edilen kızın davranışıyla alakalı şunları söylemektedir: “Kızlardan biri, iffetli ve terbiyeli kızlara yakışan bir tavırla utanarak gelir. Ne bir kırıntı, ne bir gösteriş, ne de baştan çıkarma çabası içine girer. Kısa ve öz cümlelerle babasının davetini ulaştırır. Kızın davranışlarındaki utangaçlığın yanı sıra sözlerindeki açıklık ve anlaşılabilirlik de göze çarpmaktadır. Kız, kelimeleri ağzında gevelemeyip olduğu gibi söyler ki bu, temiz bir fitratın belirtisidir. Çünkü iffetli kızlar, fitratları gereği utanırlar ve asla karşısındakini tahrik edecek bir tarzda konuşmazlar.”⁸³

Kadın ve erkek arasındaki fitrî eğilim, onların beden yapılarından kaynaklanan köklü bir eğilimdir.⁸⁴ Allah Teâlâ, hayatın devamını bağladığı bu eğilim, sürekli olup giderildiği halde bir süre sonra tekrar kendini hissettirir. Bu eğilimi normal sınırların dışında kışkırtmak, sınırları yorar, azgınlığı arttırır ve sonuçta kişiyi saldırganlığa iter. Davetkâr bir bakış, baştan çıkarıcı bir gülücük, insanı tahrik edebilir. İslâm’a göre en güvenli yol, bu eğilimi tahrik eden davranışları mümkün olduğu ölçüde azaltmaktır. Bunun yanında insanın karakterini terbiye etme ve enerjisini hayat için gerekli olan başka alanlara yönlendirme de bu konuda önemli birer çıkış yoludur.⁸⁵

1. 6. Fizikî Temasta Ölçü

İslâm dini, sosyal hayatta kadınla erkeğin birlikteliğinin ve birbirleriyle münasebetlerinin belli bir disiplin içerisinde olmasını ister ve bu yüzden bazı davranışları tedbir amaçlı olarak yasaklar. Bu açıdan aralarında evlenme yasağı bulunmayan kadın ve erkeğin birbirlerine dokunmaları, sonuç olarak büyük günahlardan olan zinaya götürmesi muhtemel olduğundan caiz değildir. İsrâ sûresinde, “zinaya yaklaşmayın” (el-İsrâ 17/32) buyurulmakta olup bu, “zina etmeyin” demekten çok daha belîğdir.⁸⁶ Çünkü bu yasaklama

⁸³ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 5: 2686-2687.

⁸⁴ Âl-i İmrân 3/14.

⁸⁵ Kutub, *Fî Zilâli'l-Kur'ân*, 4: 2511-2512.

⁸⁶ Kurtubî, *el-Câmi'*, 13: 72.

dokunmanın, öpmenin, bakmanın, göz işareti yapmanın ve zinaya davet eden diğer hareketlerin de yasaklandığını ifade eder. Yaklaşmayı yasaklamak, yapmayı yasaklamaktan çok daha vurguludur.⁸⁷ İslâm'ın nâmahrem olan kadın ile erkeğin arasındaki ilişkilerde var olan ve bu çalışmamızda sıraladığımız ölçüleri ve kısıtlamaları koymasının temel nedeni de zinayı ortadan kaldırmaktır. Mevdûdî'ye (1903-1979) göre bu âyet, bireye ve topluma birlikte hitap eder. Bireyi zinaya ve fizikî temas dâhil zinaya yol açabilecek her türlü davranışa karşı uyarır. Topluma ise zinayı önlemek ve ona yönelten sebepleri ortadan kaldırmak için gereken tedbirleri almasını emreder. Mevdûdî, bu nedenle toplumun, zinaya götürecektir sebeplerin olmadığı bir çevreyi oluşturmak için tüm eğitim ve hukuk araçlarını kullanması gerektiğini belirtir.⁸⁸

Fizikî temasta ölçüyü gösteren bir hadis-i şerifte Hz. Peygamberimiz, kendisine biat eden kadınların; "Ey Allah'ın Resûlü, biat ederken elimizi tutmadınız" demeleri üzerine: "Ben kadınlar ile tokalaşmam" buyurmuşlardır.⁸⁹ Hz. Âişe de kadınların biatini anlatırken Resûlullah'ın elinin hiç bir kadının eline dokunmadığını, onlardan sadece söz ile biat aldığı aktarmaktadır.⁹⁰

1. 7. Aynı Mekânda Bulunma Ölçüsü

Birbirlerine mahrem olan erkek ve kadınların aynı mekânda bulunmaları, ölçülü davranıldığı ve birtakım kurallara riayet edildiği takdirde mümkündür. Resûlullah (s.a.v), mescide gelmek isteyen kadınlara izin vermiş ve şöyle buyurmuştur: "Kadınlarınız mescitlere gitmek için sizden izin istediklerinde onları mescitlere gitmekten alıkoymayın."⁹¹ "Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescitlerinden menetmeyiniz. Ancak onlar, süslenmemiş

⁸⁷ Muhammed Ali es-Sâbûnî, *Safvetü't-tefâsîr* (İstanbul: Dersaadet Kitabevi, ts.), 2: 159.

⁸⁸ Ebü'l-A'lâ Mevdûdî, *Tefhîmu'l-Kur'an Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*, trc. Muhammed Han Kayanî ve dğr., 2. Baskı (İstanbul: İnsan Yayınları, 1991), 3: 107.

⁸⁹ Nesâî, "Bey'at", 18; İbn Mâce, "Cihâd", 43.

⁹⁰ Buhârî, "Ahkâm", 49, İbn Mâce, "Cihâd", 43; İbn Hacer el-Askalânî, *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*, thk. Abdülkâdir Şeybe el-Hamd (Riyad: Mektebetu'l-Melik Fahd el-Vataniyye, 1421), 13: 217.

⁹¹ Müslim, "Salât", 135; Hadisin tamamı şöyledir: "Salim b. Abdullah'ın rivayet ettiğine göre Abdullah b. Ömer şöyle demiştir: Resûlullah: "Kadınlarınız mescitlere gitmek için sizden izin istediklerinde onları mescitlere gitmekten alıkoymayın" buyururken işittim. Bunun üzerine oğlu Bilâl b. Abdullah: 'Vallahi biz onları pekâlâ menederiz' dedi. Salim b. Abdullah der ki: Müteakiben Abdullah, ona dönerek kendisine öyle ağır bir söz söyledi ki ben, onun böyle ağır söz söylediğini hiç işitemiştim. Abdullah dedi ki: "Ben sana Resûlullah'tan hadis haber veriyorum, sen hâlâ: 'Vallahi biz onları menederiz diyorsun', dedi." Aynı konu hakkında bk: Müslim, "Salât", 136, 137, 138, 139, 140; Ebû Dâvûd, "Salât", 54.

ve koku sürünmemiş olarak camiye gelsinler.”⁹² Dolayısıyla verilen izin ile beraber onlar için bazı kurallar da konulmuştur. Saf düzeninin tespiti, kadınların selam verir vermez hemen kalkıp evlerine gitmeleri, namazdan sonra erkeklerin kadınlar çıkıp evlerine dağılıncaya kadar onları beklemesi, mescidin kapılarından birinin kadınlara ayrılması, kadınların yolun kenarlarından yürümeleri bu kurallardan bazılarıdır.⁹³ Ayrıca bu kurallar, “Âilesinden başkaları arasında süslenip salınarak yürüyen kadının örneği, kıyamet günü karanlığı gibidir, onun için nûr yoktur.”⁹⁴ hadisinde olduğu gibi kadınların gündelik ihtiyaçlarını giderebilmeleri için çarşıya çıkmaları durumunda yollarda nasıl yürüyeceklerini de içermektedir.

İslâm’da evlenmeleri dinen caiz olan bir kadın ile bir erkeğin kapalı bir mekânda baş başa kalmaları (halvet), tarafların isteyerek veya istemeyerek günaha düşmelerine yol açacak durumların önlenmesi ve her iki tarafın da namus ve iffetlerinin korunması amacıyla yasaklanmıştır. Bu konuda rivayet edilen hadisler, meseleyi şöyle izah etmektedir: “Sakin bir erkek, yanında mahremi olmadıkça yabancı bir kadınla baş başa kalmasın.”⁹⁵ “Bir adam (yabancı) bir kadınla yalnız kalmasın, çünkü onların üçüncüsü şeytandır.”⁹⁶ Bu hadisler kapalı bir ortamda baş başa kalındığı zaman şeytanın boş durmayacağını, her iki tarafa da vesveseler vereceğini hatırlatmaktadır. Bu açıdan böyle bir durumda kalan müslüman kadın ve erkek, mutlaka o ortamı terk etmelidir. Eğer görüşme mecburiyeti hâsıl olursa kapalı ortamdan halka açık bir ortama çıkılması, üçüncü bir şahsın ortama davet edilmesi gibi çözümler üretilmelidir. Böyle bir ortamın oluşması muhtemel ise daha baştan tedbir alınarak baş başa kalma ortamına izin verilmemelidir. Ayrıca aynı ortamda bulunan kadın ve erkeklerin çalışmamızın geçen bölümlerinde sıraladığımız tüm ölçülere riayet etmeleri elzemdir. Fakat güvenilir bir erkek ile güvenilir bir kadının insanların gördüğü bir ortamda baş başa kalıp konuşmaları ve birbirleriyle istişare etmeleri caizdir. Buhârî’nin “Erkeğin, insanların yanında bir kadınla yalnız kalmasının caiz olacağı babı” adını verdiği bölümde rivayet ettiği bir hadiste Enes b. Mâlik (ö. 93/711-12), Ensâr’dan bir kadının, Hz. Peygamber’in yanına gelerek insanların görebileceği bir mekânda baş başa konuştuğunu haber vermektedir.⁹⁷ Askalânî (ö. 852/1449), hadisi şerh ederken, burada zikredilen baş başa

⁹² Ebû Dâvûd, “Salât”, 53.

⁹³ Buhârî, “İdeyn”, 7-8; Ebû Dâvûd, “Salât”, 53; “Edeb”, 183.

⁹⁴ Tirmizî, “Radâ”, 13.

⁹⁵ Buhârî, “Nikâh”, 111; Müslim “Hac”, 424.

⁹⁶ Tirmizî, “Radâ”, 16; “Fiten”, 7.

⁹⁷ Buhârî, “Nikâh”, 113.

kalmanın kadın ve erkeğin gözlerden uzak olmayan fakat seslerinin işitilmeyeceği bir mekânda konuşmaları olduğunu söylemektedir.⁹⁸

Sonuç

Allah Teâlâ, aile yuvasının kurulabilmesi, kadın ve erkeğin bu yuvada hayatın zorluklarına göğüs gerebilmeleri için aralarında sevgi, muhabbet ve cazibe var etmiştir. Zaten erkek ve kadın arasındaki bu cazibe kuvveti olmasaydı, aileler kurulamaz ve insan nesli devam edemezdi. İslâm, ailenin İslâmî kurallara göre oluşabilmesi, neslin sağlıklı bir biçimde devam edebilmesi ve toplumda fitne ve fesadın ortadan kalkması için hayatın her alanında olduğu gibi kadın erkek ilişkilerinde de belli kurallar koymuştur. Bu kurallar, hem erkek hem de kadın için geçerlidir. Şeriat, dinî hayatın her alanında olduğu gibi bu konuda da her iki cinse eşit yükümlükler yükleyecek tarzda ölçüler koymuştur. Yoksa kadını bızatihi fitne sebebi görerek ezen, onun hareket alanını olabildiğince daraltan bir anlayış İslâmî değildir. Kur'ân'ın önce erkekler hakkında emir vermesi, her şeyden önce erkeklerin kendilerine çeki düzen vermeleri gerektiğini çağrıştırmaktadır. Dolayısıyla kadın erkek ilişkilerinde vaz edilen bu emir ve yasaklar, hem İslâm'ın büyük günahlardan saydığı zinaya götürebilecek tüm yolların kapatılması hem de özellikle kadınların kötü niyetli erkeklerin rahatsız edici bakışlarından ve fiillerinden korunduğu huzurlu bir aile ve güvenli bir sosyal ortam oluşturulmasını hedeflemektedir.

Sosyal alanlarda kadın ve erkek ilişkilerini düzenleyen kurallar, her ne kadar hem kadın hem de erkek için bazı kısıtlamalar getiriyorsa da asla onları sosyal hayattan engelleme amacı gütmemektedir. Bu kuralların özellikle kadınlar ile ilgili yönünün erkeklerden daha kapsamlı olmasına bakarak kadınları sosyal hayattan men etmek isteyen çarpık din anlayışı, İslam toplumlarında pek kabul görmemiş, var olan uygulamalar ise hep yerel olarak kalmıştır. Çünkü toplumlar, kadın ve erkekten müteşekkildir ve özellikle kadını eğitim, sağlık, ticaret gibi alanlardan çıkarmak toplumsal dengenin bozulmasına yol açabilecek derecede sıkıntılar doğurabilir.

İslâm, kadınların ilim ve meslek öğrenmek için okula, ibadet etmek için camiye, sosyal faaliyetlerde bulunmak için vakıf ve derneklere, ihtiyaçlarını temin için çarşılarına gitmesine herhangi bir yasak koymamıştır. Fakat bu ortamlarda nasıl davranacağına, nasıl giyineceğine, nasıl konuşacağına dair erkekler koyduğu kurallar gibi onlara da bazı kurallar ve ölçüler koymuştur. Yoksa yapılmasında şer'an sakınca olmayan her bir işte

⁹⁸ Askalânî, *Fethu'l-bârî*, 9: 244.

İslâmî ölçülere riayet edilmemesi, o işi gayr-i meşru yapar. Sosyal alanda kadın ve erkek ilişkilerinde uyulması zorunlu olan bu ölçülere dikkat edilmesi, meşru olan durumların gayr-i meşru hale dönüşmemesi için gereklidir.

Kaynakça

- Adevî, Mustafa. *Câmiu ahkâmî'n-nisâ*. el-Memleketü'l-Arabiyyetü's-Suudiyye: Dâru's-Sünne, 1992.
- Aktaş, Cihan. "Kadının Toplumsallaşması ve Fitne". *İslâmî Araştırmalar* 10/4 (1997): 241-248.
- Apaydın, H. Yunus. "Tesettür". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 40: 538-543. İstanbul: TDV Yayınları, 2011.
- Askalânî, İbn Hacer. *Fethu'l-bârî bi-şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Thk. Abdülkâdir Şeybe el-Hamd. 13 Cilt. Riyad: Mektebetü'l-Melik Fahd el-Vataniyye, 1421.
- Ateş, Ali Osman. *Hadis Temelli Kalıp Yargılarda Kadın*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2000.
- Aynî, Bedreddin. *'Umdetü'l-kârî fî şerhi Sahîhi'l-Buhârî*. Thk. Abdullah M. Ömer. 25 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2001.
- Baykan, Erdal. *Aliya Okumaları İslam Deklarasyonu*. Konya: Çizgi Kitabevi, 2016.
- Bayraklı, Bayraktar. *Yeni Bir Anlayışın Işığında Kur'an Tefsiri*. 21 Cilt. İstanbul: Bayraklı Yayınları, 2001.
- Begavî, Ebû Muhammed Ferrâ. *Me'âlimü't-tenzîl*. Thk. Heyet. 8 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1989.
- Beşer, Faruk. *Hanımlara Özel İlmihal*. 17. Baskı. İstanbul: Nun Yayıncılık, 1997.
- Beyzâvî, Kâdî. *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. Beyrût: Dâru'r-Reşîd, 2000.
- Buhârî, Ebû Abdillâh. *el-Câmi'u's-sahîh (Sahîhu'l-Buhârî)*. Thk. Sıdkî Muhammed Cemîl el-Attâr. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1352.
- Câbirî, Muhammed Âbid. *Fehmü'l Kur'an*. Trc. Muhammed Çoşkun. 3 Cilt. İstanbul: Mana Yayınları, 2014.
- Cessâs, Ebû Bekr. *Ahkâmü'l-Kur'an*. Thk. Muhammed Sâdık Kamhâvî. 5 Cilt. Beyrût: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1992.
- Demir, Sertaç Timur. *Ten Medeniyeti Modern Kültürde Beden ve Ötesi*. İstanbul: Açılım Kitap, 2017.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as. *es-Sünen*. Thk. Nâsırüddin el-Elbânî. Riyad: Mektebetü'l-meârif, ts.
- Endelüsî, Ebû Hayyân. *el-Bahrü'l-muhîl*. Thk. Adil Ahmed Abdulmevcud - Ali Muhammed. Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1993.
- Eren, Mehmet. "Kadınların Hadis İlmine Katkıları". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 64/1 (2003): 83-110.
- Hamidullah, Muhammed. *Muhtasar Hadis Tarihi ve Sahife-i Hemmam İbn Münebbih*. Trc. Kemâl Kuşçu. İstanbul: Bahar Yayınları, 1967.
- Hayrettin Karaman ve dğr. *Kur'an Yolu Türkçe Meal ve Tefsir*. 2. Baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı, 2007.

- Hâzin, Ebû'l-Hasen. *Lübâbü't-te'vîl fî me'âni't-tenzîl*. Thk. Abdüsselam M. Ali Şahin. 4 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2004.
- İbn Acibe. *Bahru'l-Medîd fî tefsîri'l-Kur'âni'l-mecîd*. Trc. Dilaver Selvi. 11 Cilt. İstanbul: Semerkand Yayıncılık, 2012.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ'. *el-Bidâye ve'n-Nihâye*. 15 Cilt. Beyrût: Mektebetü'l-Ma'ârif, 1990.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ'. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*. Thk. Sâmi b. Muhammed es-Selîme. 2. Baskı, 8 Cilt. Riyad: Dâru Tayyibe, 1999.
- İbn Mâce, Muhammed b. Yezîd. *es-Sünen*. Thk. Nâsirüddin el-Elbânî, Riyad: Mektebetü'l-Meârif, ts.
- İzzetbegoviç, Aliya. *İslam Deklarasyonu*. Trc. Rahman Ademi. 4. Bs. İstanbul: Fide Yayınları, 2010.
- İzzetbegoviç, Aliya. *İslami Yeniden Doğuşun Sorunları*. Trc. Rahman Ademi. 3. Baskı. İstanbul: Fide Yayınları, 2010.
- Karakuş, Abdulkadir. "Kur'an Perspektifinden Kadın". *Şarkiyât* 11/2 (Ağustos 2019): 841-859.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. Thk. Abdullah et-Türkî. Beyrût: Müessesetü'l-Risâle, 2006.
- Kutub, Seyyid. *Fî Zilâli'l-Kur'ân*. 6 Cilt. Kahire: Dâru's-Şurûk, 2003.
- Mâlik b. Enes, Ebû Abdillâh. *el-Muvatta*. Thk. Muhammed Fuâd Abdülbâkî. Beyrut: Dâru İhyâi'l-Kütübî'l-Arabî, 1985.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr. *Te'vîlâtü Ehli's-sünne*. Thk. Mecdi Ba Sellum. Beyrût: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2005.
- Mevdûdî, Ebû'l-A'lâ. *Tefhîmu'l-Kur'an Kur'ân'ın Anlamı ve Tefsiri*. Trc. Muhammed Han Kayanî ve dğr. 2. Baskı, 7 Cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 1991.
- Mukâtil b. Süleymân. *et-Tefsîr'ul-kebîr*. Thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte. 4 Cilt. y.y.: Merkezu Tahkîki't-Türâs, 1979.
- Müslim, Ebû'l-Hüseyn. *el-Câmi'u's-sahîh*. Riyâd: Beytül-Efkari'd-Devliyye, 1998.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân. *es-Sünen*. Thk. Nâsirüddin el-Elbânî. Riyad: Mektebetü'l-meârif, ts.
- Nesefî, Ebû'l-Berekât. *Tefsîru'n-Nesefî (Medârikü't-tenzîl ve hakâiku't-te'vîl)*. Thk. Yusuf Ali Bedevî. Beyrût: Dâru'l-Kelimi't-Tayyib, 1998.
- Okiç, Tayyip. *İslâmiyette Kadın Eğitimi*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1979.
- Paçacı, Mehmet, "Çağdaşçı 'Kur'an'da Kadın' Yorumunun Eleştirisi", *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar* (2010): 559-585.
- Râzî, Fahreddîn. *Mefâtîhu'l-gayb*. 32 Cilt. Beyrût: Dâru'l-Fikr, 1981.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Ravâ'i'u'l-Beyân fî Tefsîri Âyâti'l-Ahkâm*. 3. Baskı. Dimeşk: Mektebetü'l-Gazzâlî, 1980.
- Sâbûnî, Muhammed Ali. *Safvetü't-tefâsîr*. İstanbul: Dersaadet Kitabevi, ts.
- Sâlih, Subhî. *Hadîs İlimleri ve Hâdis İstilahları*. Trc. M. Yaşar Kandemir. 5. Baskı. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1988.

- Şimşek, Mehmet Sait. *Hayat Kaynağı Kur'an Tefsiri*. 5 Cilt. İstanbul: Beyan Yayınları, 2012.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. Thk. Abdulmuhsîn et-Turkî. 26 Cilt. Kahire: Dâru Hicr, 2001.
- Tarhan, Nevzat. *Kadın Psikolojisi*. 4. Baskı. İstanbul: Nesil Yayınları, 2005.
- Telli, Hasan. *Osmanlı Dönemi Üsküp Vakıfları*. Ankara: İlâhiyât Yayınları, 2019.
- Tirmizî, Ebû İshâ. *Sünenü't-Tirmizî*. Thk. Nâsirüddîn el-Elbânî. Riyad: Mektebetu'l-Meârif lin-Neşri ve't-Tevri', 1417.
- Topaloğlu, Bekir. *İslâm'da Kadın*. İstanbul: Nesil Yayınları, 1995.
- Tuksal, Hidayet Şefkatli. *Kadın Karşısı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri*. 5. Baskı. Ankara: Otto, 2014.
- Yardım, Ali. *Hadîs I*. 2. Baskı. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları, 1992.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdi. *Hak Dini Kuran Dili*. 3. Baskı. İstanbul: Eser Neşriyat ve Dağıtım, 1979.
- Yeşil, Mahmut, "Kadınların Cemaate İştiraki ile İlgili Hadisler Üzerine Bir İnceleme", *SÜİF Dergisi* 17 (2004): 47-62.
- Yılmaz, Muhammet. *İbn Hacer'in Hocaları Bağlamında Kadın Hadisçiler*. Ankara: Araştırma Yayınları, 2008.
- Zeccâc, Ebû İshâk. *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh*. Thk. Abdüllcelîl Abduh Şelebî. 5 Cilt. Beyrût: Alemü'l-Kütüb, 1998.
- Zemahşerî, Ebû'l-Kâsım. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvil fi vüçûhi't-te'vîl*. Thk. Halil Me'mun Şeyha. Beyrut: Dâru'l-Ma'rife, 2005.
- Zuhaylî, Vehbe. *Mevsûatü'l-fikhi'l-İslâmî ve'l-kadâyâ'l-muâsara*. 3. Baskı. 14 Cilt. Dimeşk: Dâru'l-Fikr, 2012.